וירא ב

א. אין פסוק[1] „ויאמר אדנ־י אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך", שטעלט זיך רש״י אויף די ווער־טער „ויאמר אדנ־י אם נא וגו׳", און איז מפרש: „לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול׳ [און דערנאך איז ער מפרש אַ צווייטן פירוש, כדלקמן].

איז אין דעם ניט פארשטאנדיק: בתחלת פירושו זאגט רש״י „לגדול שבהם אמר", אז אברהם האט געזאגט „אדנ־י אם נא וגו׳" (ניט צו אלע דריי אנשים, נאר בלויז) צום גדול שבהם, טאַ וואס זאגט רש״י גלייך וויטער „וקראם כולם אדונים"[2]?

ב. דערנאך איז רש״י ממשיך: „דבר אחר קודש הוא, והי׳ אומר להקב״ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים. ואע״פ שכתוב אחר וירץ לקראתם[3], האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באדם[4] שנכתב אחר ויולד נח[5], ואי״א לומר אלא א״כ קודם גזירת ק׳כ שנה".

דארף מען פארשטיין:

א) פארוואס דארף רש״י זאגן צוויי פירושים און איז זיך ניט מסתפק מיט איינעם?

ב) פארוואס קומט דער פירוש „הוא חול׳ אלס ערשטער (עיקר־דיקער) פירוש, און דער פירוש „קודש הוא׳ אלס צווייטער?

נאך מער: וויבאלד אז ברוב המקרומות איז דער תואר אדנ־י קודש[6], קומט דאך אויס, אז דער פירוש „הוא חול׳ (אז דער טייטש פון וואָרט אדנ־י דאַ איז אנדערש ווי ברוב המקומות —) איז וויטער פון פשוטו של מקרא ווי דער פירוש „קודש הוא׳ — היינט פארוואס קומט ער אלס ערשטער (און עיקר)?

ג) אז דאס איז „חול׳ זאגט רש״י (— אין ערשטן פירוש) בסיום דבריו, און אז דאס איז „קודש׳ זאגט ער (— אין צווייטן פירוש) גלייך בתחלת פירושו — וואס איז דער טעם השינוי?

---

1) פרשתנו יח, ג.

2) במפרשים (גו״א ודבק טוב כאן. מהרש״ל שבועות לה, ב. וראה חדא״ג מהרש״א שם. של״ה פרשתנו רם, ב) כתבו דהוקשה לי׳ לרש״י דהול״ל אדנ־י בניקוד חיריק (לשון יחיד). ולכן מפרש „שקראם כולם אדונים", ולכן נאמר בניקוד קמ״ץ שהוא (גם) לשון רבים,

אבל ע״פ פרש״י לקמן (פרשתנו כ, יג) ד„בהרבה מקומות . . מרות קרוי לשון רבים . . וכן ויקח אדוני יוסף וכו׳" — לא קשה למה נאמר „אדנ־י" בלשון רבים (אף שדיבר ליחיד).

3) לעיל פסוק ב.

4) בראשית ו, ג.

5) שם ה, לב.

6) ולהעיר שגם לקמן בפרשתנו (יט, יח) פי׳ רש״י (כרבותינו) דשם זה קדוש (דלא כבראב״ע שם. וראה ראב״ע משפטים כא, ד).

7) ואין לתרץ (כביפה תואר לב׳ר פמ״ח, י. של״ה שם. משכיל לדוד כאן. ועוד) דלפי׳ הב׳ צ״ל שהמקרא הפוך, ואינו דומה לפרש״י בפ׳ נח, כי כאן הוא בחד עניינא (חדא״ג מהרש״א בי״מ פו, ב ד״ה והיינו. משכיל לדוד כאן) — כי ממ״ש רש״י „ודרך המקראות לדבר כן" מוכח, שאין זה דוחק, וכמשנ״ת באורוכה (לקרש חי״ז ע׳ 119 שוה״ג להערה 13) שאין כוונת רש״י כאן להענין דאין מוקדם ומאוחר כו׳, ע״ש (וראה גם חזקוני וריב״א עה״ת כאן).

ג. נאָר דעם ווי רש"י פאַרענדיקט ביידע פירושים, איז ער מוסיף: „ושתי הלשונות בב"ר". איז אין דעם ניט מובן:

א) צוליב וואָס דאַרף רש"י אַנווייזן דעם מקור פון די פירושים, כאָטש ברובא דרובא טוט ער עס ניט?

ב) ווען רש"י ברענגט צוויי פירושים און וויל דערביי מדגיש זיין אַז זיי זיינען גענומען גיווארן פון דברי חז"ל, איז ער דאָס מציין (ע"ד הרגיל) בתחלת הפירוש[8] — האָט ער עס אויך דא גע־דאַרפט מקדים זיין בתחלת הפירוש („איתא בב"ר" וכדומה) און ניט דער־נאָך?

ג) אין ב"ר[9] (שלפנינו) איז דאָ נאָר איין פירוש — אַז דאָס איז א לשון של חול[10]. מוז מען אַננעמען, אַז אין דעם נוסח פון ב"ר, וואָס רש"י האָט געהאַט, ווערן געבראַכט ביידע פירושים[11] (ווי רש"י זאָגט „ושתי הלשונות בב"ר"). ס'איז אַבער ניט מובן: אין מס' שבועות[12] ווערן געבראַכט ביידע פירושים (און דאַרטן זיינען ניטאָ אין דעם קיין גירס־אות שונות) — טאָ פאַרוואָס איז רש"י מציין, אַז דער מקור פון ביידע פירושים איז „בב"ר", וואָס דאָס איז נאָר לויט איין גירסא בב"ר (און דערצו — ניט די גירסא רווחת), און ברענגט ניט די גמרא אין שבועות?

ד. דער ביאור בכל זה:

נאָר „ויאמר אד' אם נא מצאתי חן גו' מעל עבדך", שטייט גלייך אין די פסוקים שלאח"ז[13] (אלס המשך פון אברהם'ס רייד) „ויקח נא מעט מים ורחצו רגליכם וגו' ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם וגו'". און ווי‌באַלד אַז פאַר „ויקח נא" שטייט ניט נאָכאַמאָל „ויאמר" איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס אַלץ האָט אברהם געזאָגט אין איין אמירה [און „אם נא מצאתי וגו'" איז געזאָגט גע־וואָרן אלס הקדמה צו „ויקח נא וגו'].

און היות אַז „ויקח נא מעט מים ורחצו רגליכם גו'" האָט אברהם געזאָגט צו די „שלשה אנשים", פאַרשטייט דער בן חמש למקרא (בפשטות), אַז אויך די התחלת האמירה „אדנ־י אם נא וגו'" איז געזאָגט געווארן (ניט צום אויבערשטן, נאָר) צו די „שלשה אנשים" [און דער־בער דאַרף רש"י ניט באַווארענען גלייך בתחלת פירושו אַז „הוא חול", ווייל דער בן חמש למקרא פאַרשטייט עס מעצמו[14]].

עס שטעלט זיך אַבער די שאלה: פאַר־וואָס האָט אברהם אַנגעהייבן רעדן צו די „שלשה אנשים" (ניט בלשון רבים, נאָר) בלשון יחיד — „אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך"[15]?

---

8) ראה פרש"י ר"פ נח („יש מרבותינו כו'"). פרשתנו כא, לג („רב ושמואל כו'"). ועוד.

9) סמ"ח, י.

10) ראה ס' (המיוחס ל)רש"י לב"ר שם. ועוד.

11) ראה גם דברי דוד (להט"ז) לרש"י כאן (אבל מ"ש שמש"ה כתב רש"י ששתיהן בב"ר לגלות החסרון שישנו שם — כבר דובר כמ"פ, שאין זה ענינו של רש"י בפי' עה"ת לפרש מדרשי חז"ל). אבל להעיר מפי' (המיוחס ל)רש"י לב"ר שם.

ודוחק לפרש כמ"ש בראי"ם כאן, שכוונת רש"י היא למ"ש במדרש שם לפנ"ז (שם, ט — כגירסת הילק"ש) „כיון שראה השכינה ממתנת כו'". וראה מפרשי המדרש שם. ואכ"מ.

12) לה, ב. וכ"ה במס' סופרים פ"ד ה"י.

13) ד"ה.

14) אלא שאעפ"כ אומר זה בסיום הלשון, כדלקמן סעיף ז.

15) ברמב"ן מפרש „עם כל אחד ידבר כדרך כל התורה". אבל לכאורה זה יתכן רק בדיבור (וציווי) התורה לעם ישראל, ולא בדיבור איש לחבריו כו'.

ומ"ש אח"כ שחזר ואמר „אם נא וגו'" ג"כ „לכל אחד בפני עצמו" — לכאורה דוחק הוא, ובפרט שתיכף לאח"ז דיבר לכולם יחד („בלשון רבים) „ורחצו רגליכם" (כמ"ש ברמב"ן שם).

באוואַרנט עס רש"י: „לגדול שבהם אמר" — אז דאָס האָט ער געזאָגט נאָר צו איינעם — צום גדול שבהם, און דערפאַר האָט ער געזאָגט בלשון יחיד.

אָבער לפ"ז קען מען פרעגן: בשעת עס שטייען „שלשה אנשים" איז דאָך ניט מן הנימוס אז מען זאָל זיך וועגדן נאָר צו איינעם פון זיי (אפילו — צום גדול שבהם) — טאָ ווי קומט עס, אז אברהם האָט געריידט נאָר לגדול שבהם?

דעריבער איז רש"י מוסיף „וקראם כולם אדנים": בלויז דער „אמר" (זיין אמירה „אם נא וגו") איז געווען „לגדול שבהם", אָבער זיין וועגדן זיך („קראם")[16] מיטן תואר אדנ"י (פאָרן זאָגן „אם נא וגו") איז געווען צו אַלע שלשה אנשים — קראם כולם אדונים[17].

עס בלייבט נאָך אָבער ניט מובן: אברהם האָט דאָך געוואָלט אז אַלע שלשה אנשים זאָלן ביי אים זיין אורחים, טאָ פאַרוואָס האָט ער געזאָגט „אל נא תעבור", בלשון יחיד — נאָר צו איינעם[18]?

דערפאַר איז רש"י ממשיך: „ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו" — אז מיט זיין זאָגן „אל נא תעבור" צום „גדול שבהם" האָט ער באַוואָרנט אז אויך „חבריו" זאָלן בלייבן מיט אים.

ה. אָבער לאחרי כל זה איז נאָך אַלץ ניט גלאַטיק: צו וואָס האָט אברהם געדאַרפט פועל זיין אויף די אַנדערע צוויי דורך דער בקשה „לגדול שבהם"? — ער האָט דאָך געקענט בעטן ביי זיי אַליין ישר — „אל נא תעברו"!

און הגם אז אין דער בקשה צו זיי איז ניטאָ קיין תועלת, ווייל סייווי איז זייער בלייבן תלוי אין דער החלטה פונעם „גדול שבהם" — פונדעסטוועגן, ווי־באַלד אז דורך זאָגן „אל נא תעבור", נאָר צום גדול שבהם, קען מען מיינען אז זיי דוקא ניט, האָט ער געדאַרפט אויך זיי כולל זיין אין דעם און זאָגן „אל נא תעברו".

און צוליב דער שוועריקייט זאָגט רש"י אַ צווייטן פירוש: „דבר אחר קודש הוא והי' אומר להקב"ה כו", אז די אמירה „אדנ"י אם נא וגו" איז געווען (ניט צו די שלשה אנשים, אלס הקדמה צו „יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם וגו", נאָר) צום אויבערשטן, „להמתין לו עד שירוץ ויכנים את האורחים".

ו. אָבער דעם פירוש ברענגט רש"י אלס צווייטער פירוש (ד. ה. וויניקער מתאים צו פשוטו של מקרא ווי דער ער־שטער[19]) — ווייל:

א) פון דעם וואָס פאַר „יוקח נא גו" שטייט ניט (נאָכאַמאָל) „ויאמר", איז משמע (כנ"ל ס"ד) אז „ויאמר אדנ"י גו' אל נא תעבור גו" איז געזאָגט געוואָרן צו די „שלשה אנשים".

ב) ס'איז ניט מסתבר צו זאָגן, אז בשעת דער אויבערשטער איז געווען בא אברהם'ן, זאָל אברהם לויפן צו די אורחים און פאַרלאָזן דעם אויבערשטן,

16) ועפ"ז יומתק מה שגבי „לגדול שבהם" אומר „אמר", וגבי „כולם אדונים" — „קראם".

17) עפ"ז תומתק אריכות לשון רש"י אח"כ „ולגדול אמר אל נא תעבור" — ולא כתב בקיצור „ומכיון שלא יעבור הגדול שבהם יעמדו כו" — כי בזה מדגיש שרק האמירה היתה להגדול, משא"כ הקריאה „אדנ"י שלפנ"ז היתה לכולם. וראה ל' הבחיי כאן.

18) ובפרט שתיכף לאח"ז דיבר לכולם (בלשון רבים) „ורחצו גו' וסעדו גו".

19) להעיר מבחיי כאן: על דרך הפשט קרא את כולם אדונים ואמר לגדול שבהם כו'.

און (אאכו"כ) נאָך בעטן בא אים ער זאָל וואַרטן אויף אים[20].

[ונוסף לזה: ווי נאָר די מלאכים זיינען געקומען („שלשה אנשים נצבים"[3]) — וואָס איינער פון זיי איז געקומען „לרפאות את אברהם"[21] — י"ל אז אברהם איז באַלד אויסגעהיילט גע־ווארן נאָך איידער שהכניסם וכו'[22] (וואָרום די רפואה וואָס קומט דורך א מלאך דאַרף ניט געדויערן). און ווי־באַלד אז דער „וירא אליו ה'" איז גע־ווען בכדי „לבקר את החולה"[23], קומט אויס, אז נאָכן אָנקומען פון די מלאכים ורפואתו איז שוין ניט געווען דער טעם אז דער אויבערשטער זאָל זיין ביי אים — טא וואָס האָט ער געבעטן „אל נא תעבור גו' — להמתין לו כו"ז].

און דעריבער האָט רש"י געשטעלט דעם פירוש („והי' אומר להקב"ה") אלס דעם צווייטן פירוש, ווייל לויט אים זיינען דא מער (און האַרבערע) שווערי־קייטן ווי דאָס וואָס איז שווער לויטן פירוש „לגדול שבהם אמר".

ז. ע"פ הנ"ל ווען ווערן פאַרשטאַנ־דיק, וואָס „בלשון זה הוא חול" זאָגט רש"י „קודש הוא" באַלד בהתחלת הפירוש — ווייל: (א) צו זאָגן אז אדנ־י דא איז „קודש" איז א חידוש (וכנ"ל, אז פון המשך הכתובים איז משמע אז דער תואר דא באַצייט זיך צו די אנשים). (ב) א הוכחה און יסוד צום פירוש „והי' אומר להקב"ה" (ניט ווי בפשטות אז די אמירה איז געווען צו די שלשה אנשים), איז, כנ"ל, וואָס לויט דעם פירוש איז גלאַטיק דא דער טייטש פון אדנ־י — דא פונקט ווי אומעטום. און דערפאַר הויבט אן רש"י „קודש הוא" — צו מדגיש זיין, אז אין דעם באַשטייט די הוכחה צו מפרש זיין „והי' אומר להקב"ה".

ח. וויבאַלד אז ביידע פירושים זיינען (ניט נאָר ניט גלאַטיק[24], נאָר אויך) ווייט פון „ריינעם" פשט, דעריבער איז רש"י מוסיף „ושתי הלשונות בב"ר", אז „קודש הוא" זאָגט ער גלייך ביים אנ־הויב פון צווייטן פירוש —

ווייל פון פשטות הכתובים איז מוכח (כנ"ל), אז דער „ויאמר" איז געווען צו די „שלשה אנשים"; און דעריבער, איז אין ערשטן פירוש, וואו דער חידוש איז נאָר דאָס וואָס „לגדול שבהם אמר", הויבט ער ניט אן מיט „הוא חול" ווייל ניט אין דעם באַשטייט דער חידוש פון דעם פירוש.

נאָר היות ווי ס'איז פאַרט ניט אזוי גלאַטיק אז מען זאָל נוצן דעם תואר אדנ־י אויף א מענטש — באַוואָרנט דעריבער רש"י בסיום הפירוש „ובלשון זה הוא חול", אז אדנ־י דא איז אנדערש ווי ברוב המקומות.

משא"כ אין צווייטן פירוש זאָגט רש"י „קודש הוא" באַלד בהתחלת הפירוש — ווייל: (א) צו זאָגן אז אדנ־י דא איז „קודש" איז א חידוש (וכנ"ל, אז פון המשך הכתובים איז משמע אז דער תואר דא באַצייט זיך צו די אנשים). (ב) א הוכחה און יסוד צום פירוש „והי' אומר להקב"ה" (ניט ווי בפשטות אז די אמירה איז געווען צו די שלשה אנשים), איז, כנ"ל, וואָס לויט דעם פירוש איז גלאַטיק דא דער טייטש פון אדנ־י — דא פונקט ווי אומעטום. און דערפאַר הויבט אן רש"י „קודש הוא" — צו מדגיש זיין, אז אין דעם באַשטייט די הוכחה צו מפרש זיין „והי' אומר להקב"ה".

ח. וויבאַלד אז ביידע פירושים זיינען (ניט נאָר ניט גלאַטיק[24], נאָר אויך) ווייט פון „ריינעם" פשט, דעריבער איז רש"י מוסיף „ושתי הלשונות בב"ר", אז

---

20) בגמרא (שבת קכז, א. שבועות שם) למדו מכאן ד„גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה". אבל בפרש"י עה"ת לא הובא זה.

[ולפ"ז הא' ברש"י — יש לומר בפשטות, שהמלאכים באו אליו לאחרי שנסתלק ממנו מראה שכינה (כמ"ש ברמב"ן לעיל פסוק ב)].

21) רש"י לעיל פסוק ב.

22) אלא שאברהם סבר בפשטות שזה שנתרפא הוא ע"י בקורו של הקב"ה (ע"ד נדרים לט, סע"ב) — והם אנשים הם ולכן א"ל יוקח נא גו'.

ואין לזה סתירה מפרש"י לעיל (פסוק ב) „כד חזיוהו דהוה שרי ואסר פירשו ממנו" — כי יש לומר, דזה שייך גם לאחרי שנתרפא מחליו וחולשה.

23) רש"י ריש פרשתנו.

24) כבכל מקום שרש"י מפרש ב' פירושים, מפני שכל אחד מהם אינו גלאַטיק — ואעפ"כ אינו מציין למדרש, כי שניהם הם בדרך הפשט ממש.

דער מקור פון ביידע פירושים איז אין מדרש (ס'איז אבער אזא דרש וואס איז (בלשון רש"י[25]) „אגדה המיישבת דברי המקרא").

און דערפאר זאגט רש"י „ושתי הלשונות בב"ר" אין סיום פון זיין פירוש — ווייל ערשט לאחרי ווי מען לערנט דורך ביידע פירושים און מען פארשטייט אז זיי זיינען ווייט פון „ריינעם" פשט, ערשט דאן דארף מען אנקומען צו דער באוואַרעניש אז זיי זיינען געגומען פון מדרש.

ועפ"ז איז אויך פארשטאנדיק וואס רש"י זאגט „ושתי הלשונות בב"ר" און איז ניט מציין זייער מקור אין גמרא — ווייל דווקא דורך מציין זיין צו ב"ר — מדרש — איז מודגש אז ביידע פירושים זיינען אן אגדה; משא"כ אין גמרא, וואו פיל פון די ענינים וואס מ'לערנט אפ פון פסוקים, זיינען (אויך) ע"ד הפשט.

(משיחת ש"פ וירא תש"מ)

---

25) בראשית ג, ח.